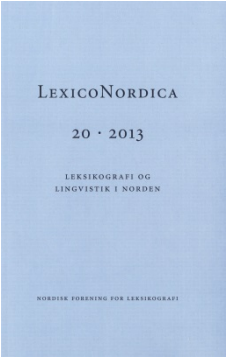

LexicoNordica

Forfatter:	Christopher Sanders [<i>ISLEX foråret 2013</i>]	
Anmeldt værk:	<i>ISLEX</i> . Udarbejdet i samarbejde mellem Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum ved Háskóli Íslands, Reykjavík, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab i København, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier ved Universitetet i Bergen og Institutionen för svenska språket ved Göteborgs universitet. Publiceret på <islex.is>, <islex.dk>, <islex.no> og <islex.se>.	
Kilde:	LexicoNordica 20, 2013, s. 259-277	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

ISLEX foråret 2013

*Christopher Sanders**

ISLEX. Udarbejdet i samarbejde mellem Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum ved Háskóli Íslands, Reykjavík, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab i København, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier ved Universitetet i Bergen og Institutionen för svenska språket ved Göteborgs universitet. Publiceret på <islex.is>, <islex.dk>, <islex.no> og <islex.se>.

1. Indledning

ISLEX <islex.is> er en multilingual webordbog, som behandler islandsk-dansk, islandsk-svensk, islandsk-norsk (bokmål og nynorsk) og siden slutningen af 2012 også islandsk-færøsk, hvortil islandsk-finsk er ved at blive tilføjet. Ordbogen, som rummer ca. 50.000 opslagsord, er tilgængelig via computer og smartphone, og der arbejdes på adgang via tavlecomputer (tablet). På forskellige fronter kan projektet beskrives som værende under stadig udvikling, hvilket er naturligt, når det drejer sig om en elektronisk ordbog. Dog er broderparten nu fuldt etableret og tilgængelig, hvilket har givet anledning til denne anmeldelse.

ISLEX erstatter, takket være opdateringer og ikke mindst på grund af det forholdsvise store antal opslagsord, en række trykte forholdsvise gangbare ordbøger: en islandsk-norsk fra 1985 (IN), en islandsk-svensk fra 1986 (IS) og en islandsk-dansk lommeordbog fra 2005 (ID) (også elektronisk tilgængelig på ordbogsportalen <snara.is>).

* Anmeldelsen udgives posthumt. Christopher Sanders afgik ved døden 1. september 2013.

At én ordbog skulle referere til så mange målsprog på én gang, er formodentlig om ikke enestående så i hvert fald usædvanligt, og det stiller bl.a. en anmelder over for særlige vanskeligheder. Normalt vil en ordbogsanmeldelse dvæle ret indgående ved udformningen og nøjagtigheden af den pågældende ordbogs kerne, dvs. de semantiske forklaringer på målsproget, men i dette tilfælde vil det ikke være muligt at levere berettigede og retfærdige kommentarer til fem til seks forskellige sproglige repræsentationer af de islandske opslagsord. Nærværende anmeldelse interesserer sig således mest for webordbogens form som et udtryk for dens anvendelighed, dog med særlig fokus på den danske webside. Det skal pointeres, at mine bemærkninger i det følgende er baseret på “snapshot”-observationer af ISLEX på internettet, sådan som projektet tog sig ud april-maj 2013.

1.1. Målgruppen

Sådan har ISLEX på sit danske website udtrykt sine ambitioner angående målgrupperne:

ISLEX opfylder forskellige målgruppers behov. Som en islandsk-skandinavisk ordbog retter den sig på den ene side mod svenske, norske, danske og færøske brugere, bl.a. som hjælp til oversættelse fra islandsk eller til studier og undervisning i islandsk i Norden [dvs. til afkodning eller reception af det islandske sprog, eng. “decoding”], og på den anden side mod islandske brugere der har behov for oplysninger om ord og udtryk på de øvrige nordiske sprog [dvs. eng. “encoding”, som vi her kan kalde indkodning eller produktion].

Se også senere i anmeldelsen (afsnit 7) om “omvendt” opslag i databasen.

1.2. Adgang og finansiering

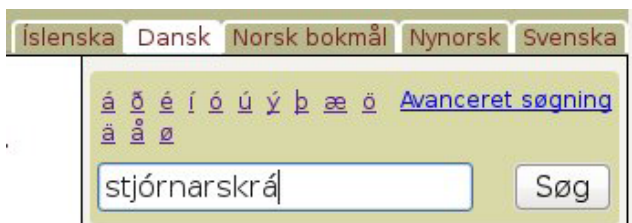
Adgang til ordbogen på internettet er gratis, hvilket må hænge sammen med det faktum, at projekterne i alle de deltagende lande hovedsagelig er offentligt finansierede. Foruden nationale bidrag har projektet som helhed modtaget støtte fra Nordplus, Nordisk Sprogkoordination, Letterstedtska Föreningen, Baugur Group og Landsvirkjun.

1.3. Historik og nærmere præsentation

ISLEX er et samarbejdsprojekt mellem Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum (Árni Magnússon-instituttet for islandske studier), Afdeling for ordbøger og leksikografi ved Háskóli Íslands (Islands Universitet), Reykjavík, Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier, Universitetet i Bergen, Institutionen för svenska språket, Göteborgs Universitet, Fróðskaparsetur Føroya, Tórshavn, og Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, København. Ordbogen er som nævnt også ved at blive udvidet med finske forklaringer takket være samarbejde med Finska, finskugriska och nordiska institutionen, Helsingfors universitet.

Arbejdet med ISLEX-projektet begyndte i 2005, og første version af ordbøgerne blev åbnet på nettet i november 2011. Redigeringsarbejdet foregår i en webbaseret database, som er specielt udviklet til projektet, sådan at alle landes redaktioner kan redigere samtidig. ISLEX udnytter fuldt ud de fordele, som elektronisk formidling giver mulighed for (se nærmere nedenfor).

Ordbogsbrugeren kan vælge et eller flere brugergrænsefladesprog ved at klikke på et af de fem sprog (islandsk, dansk, norsk bokmål, nynorsk og svensk; senere kommer færøsk og finsk til) på fanebladene øverst på siden, jf. figur 1 på næste side, hvor der er valgt "Dansk", og søgeordet er *stjórnarskrá* (da. 'forfatning').

Figur 1: Startvindue ved søgning.

Når man er inde i en ordbogsartikel, kan man skifte mellem oversættelserne på de fire målsprog ved at klikke på nationalflagene øverst på siden, samtidig med at man beholder det valgte meta-sprog i brugergrænsefladen.

Der tilføjes løbende nye opslagsord, og brugeren kan i enkelte tilfælde støde på ord, der endnu ikke er forsynet med en ækvivalent. Hvis et ord savner forklaring på det sprog, der er valgt, men forklaring findes på et eller flere af de øvrige sprog, vil forklaringerne på de pågældende sprog blive vist.

Som det allerede må fremgå af det foregående, omfatter dette store og imponerende projekt ualmindelig mange funktioner og formål. Som anmelder nærer man grundig respekt for, hvor højt der er sigtet, og hvor meget der er opnået. Samtidig kan man ikke forbavses over, at der ved nogle aspekter er visse knaster, således at fx forklaringerne internt inden for den enkelte ordbogsartikel kan være noget inkonsekvente eller forskelligt strukturerede målsprogene imellem, også hvor der ikke er forskelle mellem de anvendte målsprog, som kræver det. Et eksempel her er adverbiet *gasalega* ('fantastisk'), hvor det kun i den svenske forklaring oplyses, at adverbiet bruges 'förstärkande i utrop', som illustreret i – men til gengæld ikke oplyst ved – de danske eksempler "det er en fantastisk smuk kjole, hvor er det en smuk kjole". Indimellem mærkes den grad af kompleksitet, som den samtidige anvendelse af flere målsprog bærer med sig. En større grad af samordning til gensidig nytte for forklaringerne beror naturligvis her som så ofte på et spørgsmål om tid og penge.

2. Artikelstruktur

2.1. Lemma

Efterhånden som ISLEX bliver fuldført i sin nuværende fase, indledes hver artikel med et link til en lydfil, hvor brugeren kan høre ordet udtalt på islandsk. Der er desuden et link til et bøjningsparadigme for det islandske opslagsord (se afsnit 5. Bøjningsoplysninger), endvidere, hvor det er fysisk muligt, et billede af fænomenet. Hvor det drejer sig om flora og fauna (som altid er udstyret med latinske betegnelser), tilbydes links til relevante websider med yderligere oplysninger (tilgængelige på både islandsk og engelsk). Hermed opfylder ISLEX “state-of-the-art”-forventninger til elektronisk leksikografi.

2.2. Kroppen

Artikelstrukturen demonstreres her ved et rimelig typisk polysemnt ord, det feminine substantiv **mynd** (da. ‘billede’), i den danske version (figur 2 på næste side). Betydninger er stillet op i nummereret rækkefølge og nærmest altid forsynet med en islandsk forklaring i parentes til anskueliggørelse af forskellen mellem de forskellige nummererede afdelinger (en praksis, som, blandt mange andre, ikke er nævnt i vejledningen).

Man bemærker: 1) at der før den danske ækivalent “diatese” i afdeling 4 bringes en fag- eller feltetiket “grammatik” (ikke nævnt i vejledningen); 2) at alle sprogeksempler er trykt i mørkeblå fede typer med vinkelparentes omkring udskiftelige eller fakultative dele af frasen, dvs. elementer, som er kontekstbestemte (brug af disse parenteser er normalt overført til forklaringerne på målsprogene og er hverken nævnt eller forklaret i vejledningen); 3) at der er rigeligt med ugrupperede sprogeksempler sidst i artiklen, bragt uden talangivelse eller indledende rubrik, de er blot adskilt

mynd sb. fem.
 udtale
→ **BØJNING****1**

(teiknuð eða ljósmynd)

 billede (tegning, maleri eller fotografi)**mynd af <húsinu>** et billede af <huset>**mála mynd** male et billede**taka mynd** tage et billede**2**

(kvikmynd)

 film**fara á myndina** tage hen at se filmen**taka upp myndina** indspille filmen**3**

(lýsing)

 illustration, billede**bregða upp mynd af <honum>** give et billede af <ham>, give en beskrivelse af <ham>**draga upp mynd af <atburðinum>** give en fremstilling af <begivenheden>**gefa <rétta> mynd af <ástandinu>** give et <sandt> billede af <situationen>**gera sér mynd af <ástandinu>** danne sig et billede af <forholdene>**4***grammatik* diatese

<þetta> birtist í <ymsum> myndum <det> kan optræde i <forskellige> former**<þetta> kemur fram í <margbreytilegum> myndum** <det> kommer til udtryk på <forskellige> måder**taka <þetta> inn í myndina** tage <dette> (med) i betragtning**það er engin mynd á <þessu>** det er meningsløst; det er uholdbart; der er ingen struktur på <det>

Figur 2: Artiklen mynd med sine danske forklaringer.

fra resten af artiklen med en vandret streg (se nærmere angående opstilling af frasemateriale afsnit 3.2.1).

Nogle ting falder det én ind at kommentere: Kunne siderne ikke gøres mere kompakte? Ret tit (dog ikke konsekvent) er hver ækvivalent inden for en betydning eller hver oversættelse af en og samme frase placeret på en linje for sig, se fx frasen sidst i artiklen *það er engin mynd á <þessu>* – kunne disse forklaringer ikke stilles side om side, ligesom i betydning 3, hvilket ville give mulighed for, at det nationale flag kun anvendtes én gang for hvert nordisk sprogs stribe af ækvivalenter? Hver fraseoversættelse adskilles, som det er praktiseret her, af både semikolon, nationalflag og linjeskift (forskul mellem brug af komma og semikolon er i øvrigt ikke forklaret i vejledningen). Yderligere kunne det være en fordel, hvis brugeren ved første syn af en artikel fik tilbudt den mulighed at betragte artiklens struktur uden illustrerende sprogeksempler (ligesom det er gjort på forbilledlig vis i Margareta Brobergs svensk-danske webordbog <sporgbro.org>).

I artikler om verber er det prisværdigt, at rektion (styrelse) forklares, og at der til sidst i en artikel tilbydes links til reflexiv-, participiums- og adjektivdannelser, hvor det er relevant.

3. Korpus

Her vil man spørge: Dækker ISLEX dagligdags islandsk, sådan at en bruger ikke går forgæves i en søgning efter det gængse ordforråd? Svaret er gennemgående “ja”, undtagen på to mindre områder – de altid inden for leksikografien diskutabile størrelser: slangsprogbrug og neologismer (se afsnit 3.3).

3.1. Sammensætninger

Det islandske ordforråd er, hvis man på én dag kunne tælle alle

de forskellige ord, der i en eller anden form blev brugt, ekstremt stort. En af forklaringerne er, at de mange muligheder for nydannelser bliver flittigt brugt hver eneste dag; nogle af disse dannelser, såsom visse slangudtryk, er døgnfluer, der forsvinder ud i æteren, mens andre opnår anerkendelse og vinder indpas. Det kan være svært for leksikografer at sortere og udvælge i denne frodige urskov. Her er det ikke muligt i detaljer at diskutere de forskellige besværligheder, der gør sig gældende i forbindelse med udvælgelse af sammensætninger, som i Kristín Bjarnadóttir (1995), hvor de forskellige krav til indkodning og afkodning heller ikke kunne mere end nævnes i forbifarten. Ikke desto mindre er det, inden for ISLEX' ydre grænse af ca. 50.000 ord, spændende at konstatere, hvor mange af de mest brugte, eller mest "nødvendige", sammensætninger det er lykkedes ISLEX at optage. Jeg har kigget i enkeltheder på ISLEX' dækning af ord, der begynder med *vél-* (da. 'maskine'), *menning-* (da. 'kultur') og *ill-* (da. 'ond, dårlig' fra adjektivet *illur*), og efter min vurdering er udfaldet meget positivt.

I tilfældet *vél-* er der fx ca. 60 sammensætninger, hvor IS har ca. 46 og ID 22. Eksemplerne dækker hovedsagelig den basale maskindenotation, men også andre anvendelser som *vélræði* (da. 'bedrageri, list') anføres.

I tilfældet *menning-* har ISLEX opført 21 sammensætninger, hvor der kun er tre i ID og tilsvarende få i IS. Det er svært at håndtere glidningen mellem en abstrakt grundbetydning 'kultur' og den nært beslægtede 'civilisation' inden for de forskellige sammensatte ord, og det er således et spørgsmål, om ikke den danske ækvivalent for *menningarheimur* var bedre placeret tættere ved den svenske angivelse 'kultursfär', dvs. oversat ved dansk 'kultursfære' eller 'forestillingsverden', snarere end ved, som opført, 'kultursamfund'.

I tilfældet *ill-* har ISLEX ca. 75 sammensætninger, hvor IS har ca. 80 og ID ca. 20; alle de, som er udvalgt i ISLEX, virker sprogligt relevante i daglig sammenhæng.

3.2. Fraseologi

3.2.1. Frasernes typografi og typologi

Hvad struktur angår, kunne eksemplet **mynd** (figur 2) kontrasteres med artiklen for fx verbet **nenna** (da. ‘gide’), hvor frasematerialet er trykt i blå kursiv i stedet for fed, og hvor ingen udskiftelige eller fakultative dele af sprogeksemplerne er markeret ved hjælp af vinkelparentes. Der er i ISLEX således en overordnet skelnen mellem forskellige slags ofte metaforiske kollokationer trykt med fede mørkeblå typer (med fakultative elementer i vinkelparentes – og med parenteserne ført over i oversættelserne) og brugseksempler opført i blå kursiv uden angivelse af fakultative elementer. Der findes også en tredje hybrid variant, især ved kortfattede ofte metaforiske udtryk, hvor et verbum + partikel m.m. (i eksemplet nedenfor *ala af sér <hugmyndir>*) først introduceres i mørkeblå kursiv med brug af vinkelparentes, for derefter oftest at blive suppleret med et brugseksempel, fx (fra verbet **ala**):

ala + af

ala af sér <hugmyndir>

■ udvikle <idéer>, udklække <idéer>

Þessi stefna ól af sér hatur og þjáningar

■ denne kurs førte til had og lidelser

Þjóðin hefur alið af sér mörg skáld og rithöfunda

■ landet har fostret mange digtere og forfattere

Figur 3: **ala + af** med sine danske forklaringer.

Systemet er for det meste overtaget fra Jón Hilmar Jónssons store sprogbrugsordbog (2005), og her er det ikke stedet at diskutere anvendeligheden af disse typografiske og typologiske forskelle i bi- eller multilingval sammenhæng, hvor det umiddelbart virker komplekst. I det følgende omtales alle slags islandske sprogeksempler for det meste under fællesbetegnelsen “fraser”.

3.2.2. Udvælgelse af fraser

ISLEX har som nævnt det overordnede dobbelte mål at tjene både afkodning (af det islandske sprog) og indkodning (af de andre nordiske sprog). I forbindelse med udvælgelse og behandling af fraser kan det blive svært at holde balancen mellem de to formål, men i ISLEX lykkes det gennemgående. Den islandske bruger vil være glad for en bred vifte af muligheder til at udtrykke et ukompliceret udsagn på et andet skandinavisk sprog, mens den, der ikke har islandsk som sit modersmål, ofte vil have brug for et udbud af fraser, som på grund af deres metaforiske eller overførte betydninger ikke virker direkte gennemskuelige.

En gang imellem kan der ved første blik se ud til at være en overvægt af hensyntagen til indkodningsfunktionen, idet der gives mange alternative ækvivalenter på målsprogene, hvor ikke-islænderen sagtens kunne nøjes med mindre, da den angivne bogstavelige betydning sjældent er til at tage fejl af. Et eksempel på en sådan tilsyneladende ubalance kunne være den første betydning af verbet *koma*, hvor der er hele seks fraser af primært indkodningsorientering. Ser man på artiklen i sin helhed, viser der sig dog at være balance, da afdelingen *koma* + partikler, hvor de anførte kollokationer hovedsagelig er metaforiske og derfor uundgåeligt primært udgør hjælpemidler til afkodning af det islandske sprog, givetvis er den bedste præsentation inden for bilingval islandsk leksikografi til dato. En lignende balance gør sig gældende i eksemplet *mynd* (figur 2 ovenfor).

Hvad udvalg af fraser angår, har jeg bemærket, at verbet *ganga* i ISLEX allerede har i alt 30 illustrerende fraser, men jeg ville alligevel have hilst følgende “udeladelser” velkommen:

g. á bak orða sinna (‘ikke at opfylde hvad man har lovet,
bryde sit løfte’)

g. á hljóðið (‘gå efter lyden’)

g. á lagið (‘benytte sig af sin fordel’)

- g. af göflunum* ('gå amok')
g. fram af sér ('overanstrenge sig')
g. í skrokk á e-m ('ikke skåne en / gå ngn på klingen')
g. með barn ('være gravid')

I verbet *fara* ('rejse, tage af sted') savner jeg til gengæld kun: *fara á/af stað* ('tage af sted'), som er en ret basal anvendelse, og *því er nú svo farið* ('det forholder sig nu sådan').

3.3. Slang og neologismer

En moderne ordbog er nødt til at tage rimeligt hensyn til slangudtryk og neologismer, som på redaktionstidspunktet ser ud til at have fået et vist, om ikke nødvendigvis klippefast, fodfæste. Jeg kan forestille mig, at der kan have været en vis frygt for, at optagelse i ISLEX på Island af nogle ville opfattes som en art blåt stempel, hvilket det slet ikke behøver være – det drejer sig mere om leksikografisk pligt og praksis. Her kommer vi ind på en diskussion om, hvorvidt der skulle være en distinktion mellem "uformel" sprogbrug og isolerbart "slang". Som en brugeroplysning er det også i faglitteraturen blevet foreslået, at der efter en etiket "slang" skulle følge en angivelse af anvendelsesområde (såsom "sport", "musik" osv., Atkins & Rundell 2008:186). Nogle få eksempler på, hvad der med rimelighed kan opfattes som slangudtryk, som jeg har savnet, er følgende:

- bögga hann/hana* ('genere ham/hende')
fanta- (forstærkende forled: 'ekstremt')
gei/gay ('gay, homoseksuel')
gigg ('gig, musikerjob, betalt optræden')
skvísa ('sild = flot ung pige')
tæming ('timing')

og som eksempler på savnede neologismer (eller ny brug af eksisterende ord):

einkvæmur (som brugt i computerterminologi: ‘unik’)

posi (< engelsk *point of sale (systems)*, da.

‘kreditkortlæser’)

sjálfgildur (i computerterminologi: ‘default’)

spjaldtölva (‘tavlecomputer, tablet’)

viðburðatal / viðburðadagatal (‘eventliste’)

vildarkort (‘bonuskort’)

vildarpunktur (‘bonuspoint’)

4. Søgning

Efter at have valgt sit meta- eller forklaringsprog indtaster brugeren sit søgeord. Default søgemåde er af den type, der i det islandske metasprog kaldes “*loðin leit*” (‘lodden el. ulden søgning’) (i dansk ISLEX: “fuzzy søgning”; norsk: “søk på liknande/liknende stavemåte”; svensk: “varianttålig sökning”). Ved denne indstilling differentieres der ikke mellem bogstaverne inden for følgende grupper: *a / á / å / ä; e / é; i / í / y / ý; o / ó / ö / ø; d / ð; t / þ*. Dette udmærkede system gør det betydelig nemmere for en uerfaren bruger at opnå rigtige “hits” uden at skulle have stavet søgeordet fuldstændig korrekt. Systemet er også sådan indrettet, at mens denne default søgemåde er aktiv, findes ved indtastning af de fleste bøjede former det pågældende opslagsord i nominativ eller anden kardinalform, fx fører *skammt* til *skammur* adj. og *ketti* til *köttur* sb.

Et “wildcard” kan også aktiveres i default søgemåde, så indtastning af fx *kring** som søgeord giver adgang til alle ord i ISLEX, der begynder på *kring-*. Alle disse søgningsfeatures er vigtige, hvis alle potentielle fordele ved en elektronisk ordbog skal udnyttes – og der skal kvitteres med uforbeholden ros.

5. Bøjningsoplysninger

For at få vist bøjningsoplysninger på målsprogene bevæger man cursoren hen over det pågældende ord. Der er imidlertid endnu ikke indsat bøjningsoplysninger ved alle de danske ækvivalenter, men der hvor de mangler, er man henvist til at slå op i *Retskrivningsordbogen* <retskrivning.dk> eller *Den Danske Ordbog* <ordnet.dk>. For svensk er bøjningsoplysningerne gennemført, og for de norske sprogs vedkommende oplyses det, at bøjningsangivelser er under udarbejdelse. Bøjningsangivelse til de islandske opslagsord er dog i en ISLEX-sammenhæng efter min mening noget problematisk. I hvert lemma er der et link til *Beygingarlýsing íslensks nútímamáls* ('Bøjningsbeskrivelse af moderne islandsk'), se den udførlige beskrivelse af denne paradigmedatabase i Kristín Bjarnadóttir (2012), hvor dens opbygning og logik er forklaret. Anvendelsen i ISLEX indebærer fx, at brugeren ved at linke til verbet *mynda* får adgang til en tabel med i alt ca. 100 ordformer, idet der gives fulde bøjninger (alle personer) for alle tempora i både indikativ og konjunktiv, ligeledes mediopassiv, participiums-bøjning, imperativ m.m., hvilket må være noget overvældende for den uøvede ikke-islandsktalende. Desuden er alle forklaringer og betegnelser, dvs. grammatiske termer, i disse tabeller foreløbig angivet kun på islandsk og ikke på noget af de andre skandinaviske sprog. For substantivernes vedkommende er det dog en stor fordel for ikke-islandere, at der i tabellerne angives bøjninger både med og uden den efterhængte artikel.

Det bøjningsmodul, som der her gives adgang til, var klart nok ikke designet til bi- eller multilingval leksikografi, men var tænkt som et redskab for islændere, som ville søge bøjningsoplysninger; den har også haft en vigtig funktion for islandsk sprogforskning inkl. monolingval leksikografi, se Kristín Bjarnadóttirs udtalelse om projektets oprindelige formål (2012:129, 136). Her røres der ved et tilbagevendende problem ved bilingval islandsk ordbogsudgi-

velse, uanset om den er elektronisk eller konventionel. Men man må spørge: Kan der ikke findes et kompromis mellem for meget og for lidt?

Tidligere trykte bilingvale ordbøger med islandsk som kilde-sprog (fx IN, IS og IE) har, støttet af en kortfattet islandsk grammatik trykt som en del af værkets indledning, nøjedes med at give summariske oplysninger. Det er hovedsagelig, og hvor der ikke forekommer omlyd, i form af trunkerede endelser, typisk genitiv singularis og pluralis for substantiver (fx *regl/a* -u -ur (IS)); 3. person præsens og præteritum samt participium for svagtbøjede verber (fx *hæna* -ir; -di, -it (IE)); for stærktbøjede verber har man anført de klassiske indikatorer (fx *sofa* (sef) svaf sváfum sofið (IS)). Den slående mangel ved dette arrangement for substantivernes vedkommende er fravær af oplysninger angående dativ singularis (og eventuelt genitiv pluralis). For svage verbers vedkommende ville 1. person præsens være en velkommen tilføjelse til angivelsen af 3. person – derfor kunne en model af denne type i hvert fald udvides.

En helt anden tilgang til problematikken så dagens lys i Gösta Holms *Svensk-isländsk ordbok* fra 1982. Her er de islandske ækvivalenter forsynet med talkoder, som henviser tilbage til en meget udførlig grammatik i ordbogens indledende materiale (fx *him/mel ... himinn*¹⁶, *loft*⁶⁰, hvor de hævdede tal 16 og 60 henviser til to forskellige bøjningsmønstre, som er præsenteret i bogens indledende islandsk grammatik). Denne type systematik passer næppe til en webordbog, hvor også unge og folk uden lang uddannelse skal inviteres indenfor. Derfor, uanset hvor “halvgjort” og utilfredsstillende et kompromis mellem førstehjælp og totaloplysning end måtte forekomme, mener jeg, at der ligger en oplagt udfordring til de islandske leksikografer i at formulere et mere brugervenligt alternativ til det, der indtil videre er blevet præsenteret. Et sådant kompromis eller en sådan “mellemstation” kunne ligge som default ved siden af det eksisterende link

til den officielle og fyldestgørende *Bøjningsbeskrivelse af moderne islandsk*.

6. Vejledning

Til trods for den alment accepterede mening, at ingen normal bruger nogensinde har læst en vejledning til en ordbog, kan en vejledning godt bestræbe sig på at forklare fremgangsmåde og redaktionel praksis i det pågældende værk – der vil altid være nogle brugere, der er nysgerrige nok til at ville vide, hvordan formidlingen er tænkt, og for hvem en sådan indsigt vil gavne forståelsen af artiklerne. Jeg har tidligere i denne anmeldelse (afsnit 2.2) nævnt adskillige aspekter af redaktionel praksis, som kunne være blevet omtalt i ISLEX' vejledninger.

7. Fremtid og udvikling

Med udviklingen af ISLEX er der taget et gigantisk skridt hen imod forbedret kontakt mellem Island og resten af Norden; dette gælder i det lange løb lige så meget det kulturelle som det sproglige, og derfor er det naturligt, at der bygges videre på dette fremskridt. Ekstramoduler vil kunne tilsluttes ISLEX i fremtiden, og disse kan danne broer til andre europæiske sprog såsom tysk, polsk, fransk, italiensk, spansk, engelsk osv.

Det er også langsomt ved at blive praksis at forbinde webordbøger, som har betydningsforklaring til opslagsord som deres fornemste opgave, til elektroniske sprogkorpora, der kan tilbyde flere eksempler på den allerede citerede sprogbrug. To sådanne forbindelser er allerede projekteret: dels en sammenkobling mellem svenske ækvivalenter i ISLEX og en svensk frasebank (Anna Helga Hannesdóttir & Sofia Tingsell 2011), dels en linkning fra islandske

fraser i ISLEX til den islandske tekstbank <www.lexis.hi.is/corpus/leit.pl>; en linkning til det islandske onomasiologiske, dvs. begrebsbaserede <ordnet.is>, som er under udvikling (Jón Hilmar Jónsson & Þórdís Úlfarsdóttir 2011) er også tænkelig i fremtiden. Disse projekter skal støttes og hilses velkomne.

Som tidligere nævnt er der betydelig interesse for at bruge ISLEX “omvendt”, dvs. som svensk-islandsk, dansk-islandsk osv. ordbog. Foreløbig er hverken database eller søgning helt indrettet til dette formål (Rauset mfl. 2011:522). Ved at indtaste ordet *frekvens* i den danske grænseflade får man en liste med de tre artikler, hvor ordet er benyttet i en forklaring, mens man ved at indtaste fx svensk *förvärva* som søgeord straks bliver ledt hen til det islandske opslagsord *afla*, fordi det kun er i denne ene artikel, at ækvivalenten *förvärva* optræder. At indrette databasen nærmere med henblik på “omvendt funktion” kræver klart ny indsats og nye bevillinger, og det kommer til at støde ind i interessante konkurrenceovervejelser, da der allerede findes fx en webversion af en dansk-islandsk ordbog (46.000 opslagsord), først udgivet i bogform i 2004, på den privatdrevne ordbogsportal <snara.is>. Her åbnes der for givtigt samarbejde mellem universitets- og privatsfæren.

7.1. Vedligeholdelse

Samtidig med disse fremtidsvisioner er det vigtigt at holde sig for øje, at etablering af en elektronisk ordbog over et levende sprog forpligter. Ordbogen skal holdes ved lige, opdateres og, hvor nødvendigt og ladsiggørligt, forbedres med tiden. I min indsigelse ovenfor vedrørende manglende inkorporering af slangudtryk og islandske neologismer (afsnit 3.3) kunne følgende tanke være indgået: Der er på de nationale sprogs ISLEX-websider et link til “ugens ord”. Disse ugens ord kunne eventuelt blive udvalgt blandt netop disse forholdsvis nyttilkomne “perifere” ord, gængse slangudtryk og gangbare neologismer. Dog kræver et sådant initiativ selvfølgelig

den særlige arbejdsindsats at indsamle, fortolke og forsyne de nye ord med ækvivalenter. Lige nu er der ca. to redaktører beskæftigede med videreførelse af ISLEX på Island, ingen i Danmark, i Sverige foretages der en mindre vedligeholdelse og forbedring, mens man i Norge for at opnå den planlagte slutdato har måttet opgive at oversætte alle fraser. Ved de ikke-islandske søsterinstitutioner er der klart presserende brug for et “vedligeholdelsesbudget”.

8. Opsummering

Som udtrykt tidligt i denne anmeldelse er ISLEX et imponerende og ofte meget vellykket værk; det lider alligevel af en vis uoplerethed, som til dels ligger i værkets komplekse natur, og som, afhængigt af fortsat finansiering, nok skal slibes til i løbet af de kommende år. Mange af de hovedsagelig formelle “uskønheder”, som er påpeget herovenfor, går givetvis ubemærket hen hos 90 % af brugerne, og de kaster kun liden eller ingen skygge over værkets brugbarhed. Jeg har ikke haft lejlighed til at kigge på ISLEX’ applikation på smartphone, men denne funktion og tabletfunktionen skal nok finde sine brugere.

Mine personlige anbefalinger for umiddelbare revisioner eller ændringer er følgende:

- en eventuel redaktionel gennemlæsning af hele værket med henblik på at fjerne bl.a. synlige inkonsekvenser, som ikke beror på strukturelle eller semantiske forskelle mellem målsprogene
- en ændring af artikelstrukturen, der indebærer, at brugeren tilbydes den mulighed at slå fraser til og fra efter behov, og at fraser, som ikke indgår i nummererede betydninger, får en indledende (eventuelt uddybende) rubrik
- at indarbejdelse af slangudtryk og neologismer tages op til fornyet overvejelse

- at vejledningerne uddybes
- at der ses kritisk på præsentationen af bøjningsangivelser af de islandske opslagsord

Selv uden disse potentielle ændringer kan nordisk sprogligt og kulturelt samarbejde – og til dels samhørighed – fejres grundigt i anledning af det allerede opnåede.

Litteratur

Ordbøger

Broberg, Margareta (2013): *Sprogbro. Svensk-dansk ordbog*. <progbro.org> (august 2013).

Holm, Gösta (1982): *Svensk-isländsk ordbok / Sænsk-íslensk orðabók*. Lund: Walter Ekstrand Bokförlag, Reykjavík: Almen-na Bókaforglagið.

ID (2005) = Halldóra Jónsdóttir (udg.): *Íslensk-dönsk, dönsk-íslensk vasaorðabók*. Reykjavík: Mál og menning. (Også tilgængelig på <snara.is>).

IE (2009) = Sverrir Hólmarsson, Christopher Sanders & John Tucker (udg.): *Íslensk-ensk orðabók / A Concise Icelandic-English Dictionary* [anden reviderede udg. 2009]. Reykjavík: Forlagið. (Første udg. 1989 tilgængelig på <snara.is>).

IN (1985) = Ivar Orkland & Frederik Raastad (red.): *Íslandsk-norsk ordbok*. NKS-Forlaget.

IS (1986) = Gunnar Leijström, Jón Magnússon & Sven B.F. Jansson (udg.): *Ísländsk-svensk ordbok / Íslenzk-sænsk orðabók* [anden reviderede udg. 1986]. Stockholm: Raben & Sjögren.

Jón Hilmar Jónsson (2005): *Stóra orðabókin um íslenska málnotkun*. Reykjavík: JPV útgafa.

<snara.is> Íslandsk ordbogportal (august 2013).

Anden litteratur

- Anna Helga Hannesdóttir & Sofia Tingsell (2011): Svensk fraseologi för islänningar – om den isländsk-svenska ordboken i ISLEX och en onomasiologisk svensk resurs: Frاسبanken. I: *LexicoNordica* 18, 61-86.
- Atkins, B.T. Sue & Michael Rundell (2008): *The Oxford Guide to Practical Lexicography*. Oxford: Oxford University Press.
- Jón Hilmar Jónsson & Þórdís Úlfarsdóttir (2011): Íslenskt orðanet: Et skritt mot en almennspråklig onomasiologisk ordbok. I: *LexicoNordica* 18, 87-109.
- Kristín Bjarnardóttir (1995): Lexicalisation and the Selection of Compounds for a Bilingual Icelandic Dictionary Base. I: Ásta Svavarsdóttir, Guðrún Kvaran & Jón Hilmar Jónsson (red.): *Nordiske studier i leksikografi* 3. Reykjavík, 225-263.
- Kristín Bjarnadóttir (2012): Breaking away from tradition: Linking of inflection to an electronic dictionary. I: Birgit Eaker, Lennart Larsson & Anki Mattisson (red.): *Nordiske studier i leksikografi* 11. Lund, 128-137.
- Rauset, Margunn, Anna Helga Hannesdóttir & Aldís Sigurðardóttir (2012): Ein-, to- eller fleirspråkleg ordbok? I: Birgit Eaker, Lennart Larsson & Anki Mattisson (red.): *Nordiske studier i leksikografi* 11. Lund, 512-523.

Christopher Sanders
 redaktør
 Ordbog over det norrøne prosasprog
 Nordisk Forskningsinstitut
 Københavns Universitet
 Njalsgade 136
 DK-2300 København S